

1-mavzu. Axborot xavfsizligi auditi tushunchasi va metodologik asoslari.

Reja:

1. Audit va monitoring farqlari.
2. Auditning maqsad va vazifalari.
3. Audit standartlari va metodologiyalari (ISO/IEC 19011, ISACA COBIT).
4. Ichki va tashqi audit.

Axborot xavfsizligi auditi — bu tashkilotning axborot resurslari va ularni himoya qilish tizimini chuqur, tizimli tahlil qilish jarayonidir. Audit orqali mavjud xavfsizlik siyosati, standartlar, texnologik vositalar, tashkiliy chora-tadbirlar va ularning amalda qo'llanishi baholanadi. Uning asosiy maqsadi – mavjud axborot xavfsizligi tizimining kuchli va zaif tomonlarini aniqlash, xavf-xatarlarni baholash va takomillashtirish bo'yicha tavsiyalar ishlab chiqishdir.

Audit – bu bir martalik tekshiruv bo'lib, belgilangan standartlarga muvofiqlikni aniqlaydi. U hujjatlar, jarayonlar, texnologiyalar va odamlar faoliyatini qamrab oladi.

Audit va monitoring farqlari

- **Audit** – ma'lum davr yoki jarayon tugagandan so'ng amalga oshiriladigan mustaqil baholash jarayoni. Uning natijasi sifatida hisobot tayyorlanadi va kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar beriladi. Audit odatda rejorashtirilgan holda, yiliga yoki yarim yilda bir marta o'tkaziladi.

- **Monitoring** – doimiy kuzatuv va nazorat jarayoni. Bu jarayon real vaqt rejimida tizimning xavfsizlik holatini kuzatish va muammolar yuzaga kelishi bilan tezkor choralar ko'rishni nazarda tutadi.

Audit — strategik baholash, monitoring esa — operativ kuzatuv vositasi hisoblanadi.

Auditning maqsad va vazifalari

Maqsadlari:

1. Axborot xavfsizligi tizimining qonunchilik, xalqaro standartlar va ichki siyosatlarga muvofiqligini tekshirish.
2. Axborot resurslariga tahdid soluvchi xavf-xatarlarni aniqlash.

3. Himoya vositalarining samaradorligini baholash.
4. Zaifliklarni topib, ularni bartaraf etish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqish.

Vazifalari:

- Axborot tizimlarida mavjud xavfsizlik siyosati va qoidalarni o‘rganish.
- Texnik vositalar (firewall, IDS/IPS, antivirus, DLP tizimlari) samaradorligini baholash.
- Tashkiliy choralar (xodimlarni o‘qitish, ruxsat darajalari, rollar taqsimoti)ni tekshirish.
- Muvofiqlik (compliance)ni ISO, milliy qonunlar va korporativ siyosatlar bo‘yicha baholash.
- Tashkilotning xavfsizlik madaniyati darajasini aniqlash.

Audit standartlari va metodologiyalari

1. ISO/IEC 19011

- Bu standart menejment tizimlarini audit qilish bo‘yicha xalqaro metodik asosdir.
- U quyidagilarni belgilaydi:
 - Audit tamoyillari.
 - Audit dasturini boshqarish.
 - Auditni rejalashtirish va o‘tkazish bosqichlari.
 - Auditorlarning vakolati va malakasi.
- Axborot xavfsizligi auditni ISO/IEC 27001 bilan birgalikda qo‘llanadi, chunki 19011 – audit metodologiyasini, 27001 esa – xavfsizlik talablarini belgilaydi.

2. ISACA COBIT (Control Objectives for Information and Related Technologies)

- Axborot texnologiyalarini boshqarish va nazorat qilishning keng qo‘llaniladigan modeli.
- COBIT axborot tizimlari uchun boshqaruv va nazorat mexanizmlarini taqdim etadi.

- Axborot xavfsizligi auditi jarayonida COBIT ramkasi yordamida IT xizmatlarining samaradorligi va xavfsizligi baholanadi.
- U quyidagi prinsiplarni o‘z ichiga oladi: samaradorlik, ishonchlilik, maxfiylik, yaxlitlik, mavjudlik va muvofiqlik.

Ichki va tashqi audit

Ichki audit

- Tashkilotning o‘z xodimlari tomonidan o‘tkaziladi.
- Maqsadi – ichki jarayonlarni nazorat qilish va muvofiqligini baholash.
- Afzalligi – tezkor, arzon va muammolarni oldindan ko‘ra olish imkoniyati mavjud.
- Kamchiligi – ba’zan mustaqillik yetishmaydi.

Tashqi audit

- Mustaqil tashkilot yoki konsalting kompaniyalari tomonidan o‘tkaziladi.
- Asosiy vazifasi – ob’ektiv va mustaqil baho berish.
- Natijalari ko‘pincha sertifikatlash yoki qonunchilik talablarini bajarilishini tasdiqlash uchun ishlataladi.
- Kamchiligi – yuqori xarajat va jarayonning ko‘proq vaqt olishi.

Axborot xavfsizligi auditi – bu tashkilotning xavfsizlik darajasini mustaqil baholash, zaifliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha aniq tavsiyalar beradigan jarayondir. Audit va monitoring bir-birini to‘ldiruvchi jarayonlardir: audit strategik muvofiqlikni ta’minlasa, monitoring operativ kuzatuvni amalga oshiradi. Auditning maqsad va vazifalari xavfsizlik tizimining uzluksiz rivojlanishiga qaratilgan bo‘lib, ISO/IEC 19011 va COBIT metodologiyalari unga ilmiy-uslubiy asos yaratadi. Ichki va tashqi auditlarning uyg‘unligi esa tashkilot uchun eng ishonchli va samarali xavfsizlik nazoratini ta’minlaydi.

Atrof-muhit auditining kelib chiqishi

Atrof-muhit xavfsizligi va sog‘lig‘i bo‘yicha audit 1970-yillarning boshlarida, asosan, yog‘lar va kimyoviy moddalar kabi atrof-muhitni talab qiluvchi tarmoqlarda faoliyat yurituvchi kompaniyalar o‘rtasida rivojlangan. O’shandan beri

atrof-muhit audit qabul qilingan yondashuvlar va usullarning mos ravishda rivojlanishi bilan tez tarqaldi. Bu o'sishga bir qancha omillar ta'sir ko'rsatdi.

- *Sanoat baxtsiz hodisalar*. Bhopal, Chernobil kabi yirik hodisalar va *Exxon-Valdez* Tabiiy ofatlar kompaniyalarga atrof-muhit salomatligi va xavfsizligi masalalari bo'yicha korporativ siyosat va standartlarni ularning amalga oshirilishini ta'minlamasdan o'rnatish etarli emasligini eslatdi. Auditlar yoqimsiz kutilmagan hodisalar xavfini kamaytirishga yordam beradi.
- *Normativ ishlanmalar*. 1970-yillarning boshidan boshlab atrof-muhit masalalari bo'yicha qoidalar sezilarli darajada oshdi. Bu kompaniya uchun ma'lum bir mamlakatdagi muayyan zavod barcha tegishli qonun hujjatlariga muvofiqligini aniqlashni tobora qiyinlashtirdi.
- *Aholining xabardorligi*. Jamoatchilik atrof-muhit va xavfsizlik masalalaridan tobora ko'proq xabardor bo'lib, ular haqida gapira boshladи. Kompaniyalar jamoatchilikka ekologik xavflarni samarali boshqarayotganliklarini namoyish etishlari kerak edi.
- *Sud jarayonlari*. Qonunchilikning o'sishi, xususan, Qo'shma Shtatlarda sud jarayonlari va javobgarlik da'volarining mos ravishda portlashiga olib keldi. Evropada va boshqa joylarda alohida direktorlarning mas'uliyatiga va axborotni jamoatchilikka taqdim etishga e'tibor kuchaymoqda.

Atrof-muhit audit nima?

Audit va atrof-muhitga ta'sirni baholash (EIA) kabi usullar o'rtasidagi farqni aniqlash muhimdir. Ikkinchisi taklif etilayotgan ob'ektning potentsial ekologik ta'sirini baholaydi. Ekologik auditning asosiy maqsadi kompaniyaning mavjud faoliyati davomida atrof-muhit samaradorligini tizimli tekshirishdir. Eng yaxshi holatda, audit boshqaruv tizimlari va ob'ektlarini har tomonlama tekshirishdir; eng yomoni, bu yuzaki ko'rib chiqish.

Atrof-muhit audit atamasi turli odamlar uchun har xil narsalarni anglatadi. Bir xil faoliyat turini tavsiyflash uchun baholash, so'rov va ko'rib chiqish kabi atamalar qo'llaniladi. Bundan tashqari, ba'zi tashkilotlar "atrof-muhit audit" faqat atrof-muhit masalalarini ko'rib chiqadi, deb hisoblashadi, boshqalari esa bu atamani

sog'liq, xavfsizlik va atrof-muhit masalalari auditini bildirish uchun ishlatishtadi. Umumjahon ta'rifi bo'lmasa-da, ko'plab etakchi kompaniyalar tomonidan qo'llaniladigan audit Xalqaro Savdo Palatalari (ICC) tomonidan o'z nashrida qabul qilingan keng ta'rif bilan umumlashtirilgan bir xil asosiy falsafa va yondashuvga amal qiladi. *Atrof-muhit auditii* (1989). ICC ekologik auditni quyidagicha belgilaydi:

atrof-muhitni muhofaza qilishga yordam berish maqsadida atrof-muhitni tashkil etish, boshqarish va uskunalar qanchalik yaxshi ishlashini tizimli, hujjatlashtirilgan davriy va ob'ektiv baholashni o'z ichiga olgan boshqaruv vositasi:

- (i) atrof-muhitni muhofaza qilish amaliyotlari ustidan boshqaruv nazoratini osonlashtirish
- (ii) tartibga soluvchi talablarga javob beradigan kompaniya siyosatiga muvofiqligini baholash.

Evropa Komissiyasi atrof-muhit auditii bo'yicha taklif qilingan reglamentida, shuningdek, ekologik auditning ICC ta'rifini ham qabul qiladi.

Atrof-muhit auditining maqsadlari

Atrof-muhit auditining umumiyligi maqsadi atrof-muhitni muhofaza qilish va inson salomatligi uchun xavflarni minimallashtirishga yordam berishdir. Shubhasiz, auditning o'zi bu maqsadga erisha olmaydi (shuning uchun yordam so'zidan foydalanish); boshqaruv vositasidir. Shunday qilib, ekologik auditning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- atrof-muhitni boshqarish tizimlari va uskunalari qanchalik yaxshi ishlashini aniqlash
- tegishli milliy, mahalliy yoki boshqa qonunlar va qoidalarga muvofiqligini tekshirish
- atrof-muhit, sog'liq va xavfsizlik muammolaridan kelib chiqadigan xavflarga inson ta'sirini minimallashtirish.

Audit doirasi

Auditning asosiy maqsadi mavjud boshqaruv tizimlarining muvofiqligini tekshirish bo'lganligi sababli, ular atrof-muhit samaradorligi monitoringidan

tubdan farq qiladigan rolni bajaradi. Audit bir mavzuni yoki bir qator masalalarini hal qilishi mumkin. Auditning ko'lami qanchalik katta bo'lsa, auditorlik guruhining hajmi, joyida o'tkaziladigan vaqt va tergov chuqurligi shunchalik katta bo'ladi. Agar xalqaro auditlar markaziy guruh tomonidan o'tkazilishi kerak bo'lsa, xarajatlarni minimallashtirish uchun joylarda bir nechta hududni qamrab olish uchun yaxshi sabablar bo'lishi mumkin.

Bundan tashqari, audit ko'lami boshqaruvning idrok etilgan ehtiyojlariga qarab, oddiy muvofiqlik testidan tortib, yanada qat'iy tekshiruvgacha o'zgarishi mumkin. Texnika nafaqat operatsion atrof-muhit, sog'liq va xavfsizlikni boshqarishda, balki mahsulot xavfsizligi va mahsulot sifatini boshqarishda va yo'qotishlarning oldini olish kabi sohalarda ham qo'llaniladi. Agar auditning maqsadi ushbu keng sohalarning to'g'ri boshqarilishini ta'minlashga yordam berish bo'lsa, unda ushbu individual mavzularning barchasi ko'rib chiqilishi kerak. Auditlarda ko'rib chiqilishi mumkin bo'lgan masalalar, jumladan, atrof-muhit, sog'liq, xavfsizlik va mahsulot xavfsizligi 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval. Ekologik audit doirasi.

Atrof-muhit	xavfsizlik	Kasbiy salomatlik	Mahsulot xavfsizligi
<ul style="list-style-type: none"> - Sayt tarixi - Jarayon/materiallar - Materiallarni saqlash er usti er ostida - Havo emissiyasi - Suv chiqarish -Suyuq/xavfli chiqindilar -Asbest - Chiqindilarni utilizatsiya qilish ish olib borilayotgan joyda tashqarida -Neft/kimyoiviy to'kilmasisin oldini olish - Ruxsatnomalar/litsenziyalar 	<ul style="list-style-type: none"> - Xavfsizlik siyosati/protseduralari - Baxtsiz hodisalar haqida xabar berish - Baxtsiz hodisalarni qayd etish - Baxtsiz hodisani tekshirish - Tizimlarni ishlashga ruxsat berish - Cheklangan maydonga kirish, elektr jihozlarida ishlash, quvurlarni buzish va boshqalar uchun maxsus tartiblar. - Favqulodda javob -Yong'inni o'chirish - mehnat xavfsizligini tahlil qilish - Xavfsizlik mashg'ulotlari -Xavfsiz aloqa/tashviqot - Uy xo'jaligi - me'yoriy hujjatlarga muvofiqlik 	<ul style="list-style-type: none"> - Xodimlarning havoni iflosantiruvchi moddalarga ta'siri -Jismoniy omillarga ta'sir qilish, masalan, shovqin, radiatsiya, issiqlik - Xodimlarning ta'sirini o'lchan - EHM yozuvlari - Ventilyatsiya/muhandislik boshqaruvi - shaxsiy himoya vositalari -sog'liq uchun xavflar haqida ma'lumot va treninglar - Tibbiy nazorat dasturi - Eshitish qobiliyatini saqlash -Birinchi yordam - Normativ talablar 	<ul style="list-style-type: none"> -Mahsulot xavfsizligi dasturi - Mahsulot sifatini nazorat qilish -Mahsulotni qadoqlash, saqlash va jo'natish -Mahsulotni chaqirib olish/olib tashlash tartiblari -Mahsulotni qayta ishlash va sifati bo'yicha mijozlar ma'lumotlari - me'yoriy hujjatlarga muvofiqlik - Belgilash - Sotib olish uchun texnik xususiyatlar materiallar/mahsulotlar/qadoqlash - Materiallar xavfsizligi ma'lumotlari - Sotuvchining malaka dasturi -QA sinovlari va tekshiruvlari -Hisob yuritish -Mahsulot adabiyoti - Jarayonni nazorat qilish

Audit xalqaro standartlarining ahamiyati va vazifalari

Auditning shakllanishi va turlari Bozor iqtisodi turli mulkchilik asosida vujudga keladi. Bunday sharoitda ish yuritish uchun sifatli, aniq va hisoblashga moyil ma'lumot o'ta muhimdir. Umuman olganda XXI asr bu ma'lumotlar asri bolishi muqarrar.

Ya'ni bu omilga iqtisodiy barqarorlik, samaradorlik va sifatli ish yuritish ko'p jihatdan bog'liq boladi. Iqtisodiy ma'lumotga baho berish, uni kelib chiqish manbalarini tekshirish uchun auditorlik nazoratining o'rni ajralib turadi. Auditorlik nazorati mohiyati, maqsadi va vazifalarini chuqurroq anglab yetish uchun audit taraqqiyoti tarixiga nazar tashlash zarur. Agarda auditga moliyaviy nazorat sifatida qaralsa, birinchi bo lib auditorlik tizimini Xitoy yozuvarining ma'lumot berishicha, eramizdan awalgi 700-yilda davlat puli va mulkidan foydalanish huquqiga ega bolgan hokimiyat amaldorlarini nazorat qilish uchun

Bosh auditor lavozimi mavjud bolgan. Hokimiyat auditorlarining majburiyati, huquqi va shakllari suloladan-sulolaga qarab o'zgarib turgan.

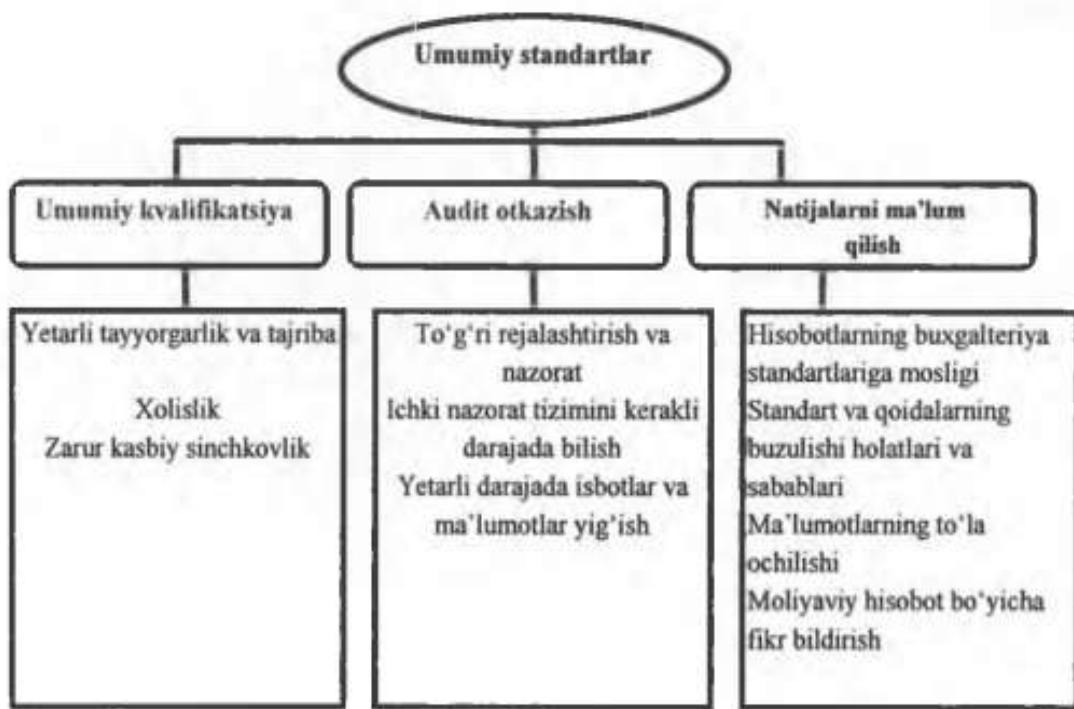
1983-yil Xitoy yangi Konstitutsiyasining 91-moddasiga asosan Davlat auditorlik ma'muriyati tashkil qilindi. O'rta asrlardan boshlab Yevropada hokimiyat shartnomalarini turli javobgarlar tomonidan tasdiqlab, qayd etish odad tusiga kirdi va shu yo'sinda asta-sekin buxgalteriya hisobi va nazorat shakllana boshladi, XIV asrda ikki yoqlama yozish usuli paydo boldi va mulk yo'nalishi ustidan nazorat kuchaydi. Ko'plab mamlakatlar iqtisodida aksionerlik jamiyatlari paydo bola boshladi. Albatta, bunday sharoit moliyaviy inqirozlarni ham chetlab o'tmadi va investorlar manfaatlarini himoya qila oladigan buxgalteriya-eksperimentlariga talab oshdi. Angliya parlamenti vaziantni nazorat qilib turish uchun zarur qonunlar to'plamini qabul qildi. Bularning hammasi auditorlar buxgalteriya hisobi va hisobotlarning haqqoniyligini nazorat qilishga qaratdi. Qo'shma korxonalarining vujudga kelishi audit taraqqiyotida muhim rol o'ynadi.

Auditor mulkdor oldida javobgar bo'lib qoldi va balans bog'liqligi qonun va qoidalarga mosligini tasdiqlab, haqqoniy baho berish kerak edi. Shu davrlarda konsolidatsiyalashgan balanslar ham vujudga keldi va ichki audit lavozimlari paydo boldi. Ularning asosiy faoliyati buxgalteriya xizmatini nazorat qilish bo'lib, asosiy e'tibor pul mablag'lariga qaratildi. Shu sababli XIX asr oxiri va XX asr boshlarida tashqi auditorlarda tanlab olib, tekshirish usullarini qo'llash rivoj topdi. Auditning gurkirab rivojlanishi 1930-yildagi chuqur iqtisodiy tanglikdan so'nggi davrlarga to'g'ri keladi. Masalan, AQShda 1932-yilda "Qimmatli qog'ozlar haqiqiyligi to'g'risida Dalolatnoma (AKT)" qabul qilindi. Bu aksiya va obligatsiyalar chiqarib, turli shtatlarda faoliyat ko'rsatadigan xususiy korporatsiyalami mustaqil auditdan o'tkazishni tartibga soluvchi birinchi federal qonun edi. 1939-yildan boshlab buxgalterlarning Amerika instituti izlanishlar byulleteni va audit muolajalariga taalluqli hisobotlarni chop eta boshladi - bu auditni standartlashtirishga tegishli birinchi rasmiy hujjat edi. Ikkinchi Jahon urushidan so'ng butun jahonda iqtisodiy faoliyatni auditsiz tasavvur qilib bolmay qoldi.

Albatta, umumiy qabul qilingan buxgalteriya hisobi va audit tamoyillari toldirildi. Buxgalterlarning Amerika Instituti “Umumiy qabul qilingan audit standartlari”ni tasdiqladi va Ichki taftishchilar instituti “Ichki taftishchi majburiyatlar”ni chop etdi. AQShda 1973-yildan boshlab moliyaviy hisob standartlari botyicha kengash tashkil qilindi. Amerika diplomlangan auditorlar instituti a’zolari soni 70 ming kishidan oshdi va auditorlarning javobgarligi ham kengaydi.

Standartlarga rioya qilmagan auditorlarni diplomlangan auditorlar safidan chiqarish choralari ko‘rildi. Masalan, Amerika xolis buxgalterlar instituti auditorlik xulosalarining haqiqiyligini tekshirib, alohida a’zolarni institut tarkibidan chiqarish bo^icha qarorlar qabul qilish huquqiga ega edi. Auditorlarning kasbiy etik me’yorlari ishlab chiqildi. Hozirgi kunda AQSh da 100 mingdan ortiq diplomlangan auditorlar faoliyat ko'rsatmoqda.

Auditning tashkiliy asoslari va standartlari Audit standartlari - bu umumiy materiallar bolib, ular auditorlarga tugallangan moliyaviy hisobotning auditini o’tkazishda ko’maklashadi. Standartlarda mustaqillik va mas’uliyatlilik kabi kasbiy sifat belgilari, auditorlik xulosalari va tasdiqnomalariga qo'yiladigan talablar keltirilgan. Tola boshqaruvchi materiallar qatoriga Amerika xolis buxgalterlar instituti tomonidan 1947-yilda tayyorlangan o’nta umumiy qabul qilingan standartlar kiradi (1.1-rasm).

1.1-rasm. Auditning umumiy qabul qilingan standartlari

Manba: Auditorlik faoliyatining xalqaro standartlari asosida muallif tomonidan tuzilgan.

Umumiy standartlar

1. Tekshiruv maxsus texnik tayyorgarlik va auditorlik kiisbiy sifatiga ega shaxs yoki shaxslar tomonidan bajarilishi lccrak.
2. Topshiriq bilan bog'liq bo'lgan har qanday savolda auditor yoki auditorlar mustaqilligini saqlab qolishi kerak.
3. Tekshiruv o'tkazish va xulosa berishda kasbiy sinchkovlikni namoyon etishi zarur.

Obyektda ishslash standartlari:

1. Ish puxta rejorashtirilishi va yordamchilar mavjud bolsa, ular ustidan tola nazorat o'rnatilishi kerak.
2. Tekshirish hajmini belgilashda, vaqt chegaralarini aniqlashda va audit rejasini tuzish uchun auditor ichki nazorat tizimini tola o'rganib chiqishi zarur.

Auditdan o'tkazilayotgan moliyaviy hisobot bo'yicha fikr berish uchun tekshirish, kuzatish, so'roqlar o'tkazish yoli bilan hujjatlar to'plab, zaruriy asos yig'ish kerak.

Ichki auditning tashqi auditdan ikkita asosiy farqi mavjud:

- tashqi audit an'anaviy ravishda kompaniyaning moliyaviy hisobotlari ishonchlilagini tasdiqlashga va kompaniya hisobotlariga jiddiy ta'sir eta oladigan muomala va hodisalarga e'tibor qaratadi. Ichki audit kompaniyaning mavjud nazorat tizimlarini va uning turli xil boiim lari marketing, ishlab chiqarish, savdo, moliya va boshqalar faoliyatini baholashga yo'naltirilgan;
- tashqi audit birinchi navbatda, kompaniya mijozlari manfaatlariga, bu ibora keng tushunilganda - mol yetkazib beruvchilar, iste'molchilar, kreditorlar, soliq organlariga xizmat qiladi.

Ichki audit, birinchi navbatda, kompaniyadagi mulk egalari manfaatlariga xizmat qiladi. Ichki auditning samarali tizimi tashqi auditning o'mini to'liq bosa olmasa ham, kompaniya tomonidan tashqi auditga sarflanadigan xarajatni pasaytirish imkonini beradi. Ichki va tashqi auditning farqlanuvchi xususiyatlari quyidagi jadvalda ko'rsatilgan.

Ichki va tashqi auditning farqlari

Omillar	Tashqi audit	Ichki audit
Vazifalarning qo'yilishi	Mustaqil tomonlar orasidagi shartnoma bilan aniqlanadi	Boshqaruv talablaridan kelib chiqib, korxonaning ish rejasi va kuzatuv kengashi tomonidan aniqlanadi
Obyekt	Korxonalarning hisob va hisobot tizimlari	Boshqaruvning alohida funksional masalalarini hal qilish korxonaning axborot tizimini ishlab chiqish va tekshirish
Maqsad	Audit bo'yicha qonunchilik bilan aniqlanadi: moliyaviy hisobotlar ishonchlilagini baholash va amaldagi qonunchilik me'yorlariga rivoja qilinganini tasdiqlash	Korxonaning kuzatuv kengashi tomonidan aniqlanadi.
Faoliyat turi	Tadbirkorlik faoliyati	Ijrochilik faoliyati
O'zaro munosabatlar	Teng huquqli hamkorlik, mustaqillik	Korxonaning kuzatuv kengashiga bo'ysunish, ijrochi organdan mustaqillik
Subyektlar	Tadbirkorlikning bu turi bilan shug'ullanish huquqini beruvchi mos keluvchi auditorlik	Kuzatuv kengashiga bo'ysunuvchi va korxona shtatida bo'lgan xodim lar

	korxonani litsenziyaga ega mustaqil ekspertlar	
Haq to‘lash	Shartnoma bo‘yicha ko‘rsatilgan xizmatga haq to‘lash	Shtat jadvaliga ko‘ra ish haqi yoziladi
Javobgarlik	Qonunchilik va me’yoriy hujjatlarda belgilangan mijozlar va uchinchi shaxslar oldida	Kuzatuv kengashi oldida majburiyatlari bajarilishi uchun
Hisobot	Auditorlik hisoboti e’lon qilinishi mumkin, auditorning hisoboti mijozga beriladi	Korxonaning kuzatuv kengashi oldida

Ichki auditning tamoyillari va turlari

Icliki auditning asosiy tamoyillari quyidagilardir.

1. Mustaqillik va obyektivlik. Mustaqillik ichki audit xizmatining korxonaga bo‘ysunishi qay darajada ekanligini ifodalaydi.

Obyektivlik esa ichki auditorning baholash va xulosa chiqarishdagi xolisligini ifodalaydi.

2. Korxona faoliyatini rivojlantirish. Ichki auditning maqsadi korxona faoliyatini rivojlantirish hisoblanadi.

Ta’kidlash kerakki, ichki auditning maqsadi: xatoliklarni oshkor etish, aybdorlarni jazolash, bajarilishi qiyin bo‘lgan takliflarni taqdim etish emas, balki, korxona faoliyatining zaif taraflarini aniqlash va ularni bartaraf etish bo‘yicha takliflar berish, tizim vajrayonlar samaradorligini oshirish hisoblanadi.

3. Kafolat va maslahat berish. Ichki audit xizmatining mohiyati shundaki, korxona rahbariyati va uning boMimlariga kafolat va maslahatlar beradi. So‘nggi yillarda kafolat va maslahat berish korxonalarda risklami boshqarish, ichki nazorat, korporativ boshqaruv jarayonlarida keng qo‘llanilmoqda. “Kafolat berish” termini ushbu holda xo‘jalik tizimi jarayonlari, muomalalarining ishonchli hamda samarali ekanligini aniqlash maqsadida auditorlik dalillarini obyektiv tahlil etish nazarda tutilgan. Kafolat berishdan maslahat berishning asosiy farqi shundaki, auditoming ish hajmi va xususiyati korxona tomonidan belgilanadi.

Kuzatuv kengashiga, mulk egalariga ichki auditning kafolat berish bilan bog‘liq faoliyati muhimroq hisoblanadi. Korxona rahbariyati nuqtayi nazaridan, ichki audit xizmati orqali menejerlar zimmasida bo‘lgan, biznes jarayonlari

samaradorligini oshirish bo'yicha maslahatlar olishlari muhim hisoblanadi. Korxona rahbariyati ichki auditning menejment funksiyalarini bajarishda amaliy yordam ko'rsatish hamda boshqaruv tizimidagi funksional bo'limlari faoliyatining samaradorligi monitoringini olib borishdan manfaatdordirlar. Chunki ichki auditning asosiy vazifasi kafolat berishdir, lekin shuni ham yodda tutish kerakki, maslahat berish bilan bog'liq jarayonda auditorlar ehtiyyotkorlik bilan yondashishi lozim.